

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 005.93:657.422:005.334

О.А. ОСТРОВСЬКА,
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ВУ ЗІЕУ НГАН,
магістрант магістерської програми «Фінансовий менеджмент у сфері бізнесу»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Управління оборотними активами в умовах кризи

У статті досліджуються проблеми управління оборотними активами в сучасних кризових умовах. Для визначення стану забезпечення оборотними активами підприємств України вивчаються статистичні дані на макrorівні. Пропонується авторське розуміння послідовності дій та змісту основних етапів антикризового управління оборотними активами. Управління оборотними активами розглядається як складова антикризового управління підприємством.

Ключові слова: оборотні активи, криза, антикризове управління, дебіторська заборгованість, запаси, грошові кошти.

О.А. ОСТРОВСКАЯ,
к.э.н., доцент кафедры корпоративных финансов и контроллинга,
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана
ВУ ЗІЕУ НГАН,
магистрант магистерской программы «Финансовый менеджмент в сфере бизнеса»,
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Управление оборотными активами в условиях кризиса

В статье изучаются проблемы управления оборотными активами в условиях кризиса. Для определения состояния обеспечения оборотными активами предприятий Украины приводятся статистические данные на макроуровне. Предлагается авторское понимание последовательности действий и содержания основных этапов антикризисного управления оборотными активами. Управление оборотными активами рассматривается как составная часть антикризисного управления предприятием.

Ключевые слова: оборотные активы, кризис, антикризисное управление, дебиторская задолженность, запасы, денежные средства.

O. OSTROVSKA,
Ph.D., Cand. Sc., Assoc. Prof., Senior Lecturer of the Corporate Finance and Controlling Department,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
VU ZIYEU NGAN,
Master Student of Master Program «Corporate Financial Management»,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

The Crisis Management of Current Assets

The article examines the problems of crisis management of current assets. In order to determine the state of the provision of current assets of enterprises in Ukraine, the macrolevel statistics are inferred. The author's understanding of the sequence of actions and content of the main stages of crisis management of current assets is suggested. Management of current assets is considered as an integral part of the crisis management of the enterprise.

Keywords: current assets, crisis, crisis management, accounts receivable, stocks, cash.

Постанова проблеми. Дослідження проблем ефективного управління оборотними активами суб'єктів підприємництва актуалізує вирішення багатьох теоретичних та практичних питань. Серед них важливим є вивчення організації ефективного управління оборотними активами підприємств. Незважаючи на те, що останніми роками управлінню оборотними активами присвячено багато праць науковців і практиків, питання управління ними саме в умовах кризи залишаються недостатньо вирішеними в системі управління фінансами підприємств.

За скрутного становища компанії мають досить обмежені обсяги оборотних активів, які можна використовувати для виходу з кризи. Зазвичай, за таких умов менеджмент підприємства має обмежений часовий ресурс за відсутності «права на помилку». Тому дослідження проблем формування, розміщення, використання оборотних активів та ефективного управління ними значно актуалізується в сучасних кризових умовах національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики управління оборотним капіталом підприємств зробили такі зарубіжні вчені як Ф. Кене, А. Маршал, Дж. С. Мілль, А. Сміт та Й. Шумпетер. Питанням менеджменту оборотних активів присвячено багато праць також вітчизняних вчених: І. О. Бланка, А. М. Поддєрьогіна, С. С. Стоянова-Коваль, О. П. Колумбет, В. А. Анікіна, В. М. Івахненко, О. М. Бірман, П. Г. Бунич, Д. В. Лисенко, В. Є. Леонтьєвої, С. М. Гоцуляк, А. М. Павліковського та ін. Натомість проблемам управління оборотними активами саме в сучасних кризових умовах приділено недостатньо уваги.

Метою дослідження визначено теоретичне узагальнення підходів та формулювання авторського розуміння етапів ефективного менеджменту оборотних активів під час кризи у розрізі управління складовими оборотних коштів, а саме: запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів.

Виклад основного матеріалу. З метою уточнення термінологічного апарату менеджменту оборотних коштів потрібно дати чітке визначення оборотного активу.

Стоянова-Коваль С. С. та Стоянова О. М. визначає оборотні активи як «відносини купівлі-продажу грошових коштів, які на ринку є своєрідним товаром. Придбання такого товару підприємством означає появу фінансових ресурсів для авансування оборотних активів, які, на відміну від капіталу, мають монетарно-речову форму й повністю споживаються протягом операційного циклу» [1].

Колумбет О. П. вважає, що оборотний актив – це «сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу» [2].

Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає оборотні активи як гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [3].

Вважаємо, що наведені вище визначення тією чи іншою мірою розкривають зміст оборотного активу, тим не менш всі вони потребують уточнення в сенсі того, що оборотний актив є також

необхідний для забезпечення безперервності фінансово-господарської діяльності й функціонування підприємства.

Слід зауважити, що автори статті чітко розмежовують зміст оборотних активів та оборотного капіталу. Таким чином, ми погоджуємося, що оборотний капітал є частиною ресурсів підприємства, за рахунок якої фінансуються оборотні активи підприємства та забезпечується безперервність діяльності підприємства в короткостроковому періоді [4].

Для визначення сучасного стану забезпечення оборотними активами на підприємствах України вважаємо недостатнім проаналізувати динаміку їх абсолютної суми. На нашу думку, вивчення зміни поточних активів доцільно проводити у порівнянні з динамікою власного капіталу як джерела внутрішнього фінансування компанії. Співвідношення темпів зростання цих показників може певною мірою характеризувати ліквідність суб'єкта підприємництва.

Щодо зміни абсолютних показників оборотних коштів і власного капіталу, то згідно із Табл. 1, розробленої авторами дослідження на основі даних Державної служби статистики України [5], можна зробити висновок, що загальний обсяг оборотних активів щорічно зростає. Така динаміка свідчить про поживлення ділової активності підприємств в Україні. Також із даних Табл. 1 бачимо, що із зростанням оборотних активів зростає також власний капітал. Проте зростання оборотних активів відбувається більш швидкими

темпами (рис. 1), винятком є зростання власного капіталу за період 2015–2016 рр. В цілому, така тенденція свідчить про активне залучення позикових коштів для фінансування оборотних активів.

З таблиці можна побачити, що в багатьох секторах економіки оборотні активи перевищують власний капітал, за винятком галузей:

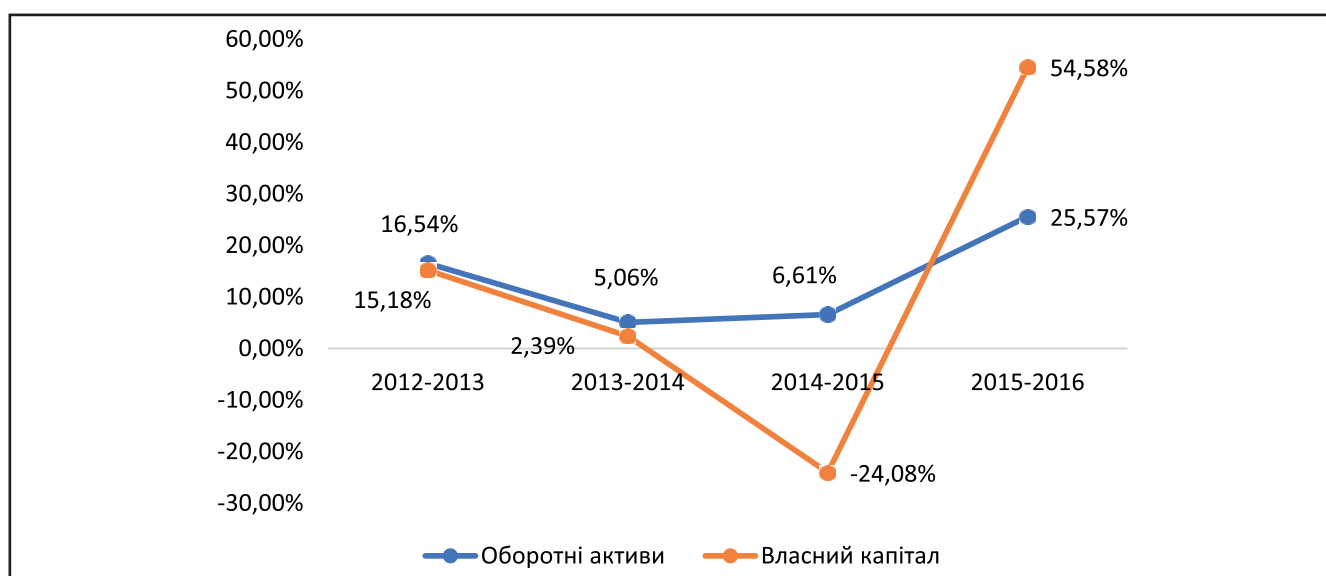
- 1) транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність;
- 2) інформація та телекомунікації;
- 3) фінансова та страхова діяльність;
- 4) операції з нерухомим майном;
- 5) діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування;
- 6) освіта;
- 7) охорона здоров'я та надання соціальної допомоги.

Перевищення власного капіталу над оборотними активами в цих галузях пояснюється двома причинами:

- особливістю діяльності підприємств, що полягає в потребі більш активного залучення позикових коштів;
- більш активне використання необоротних засобів для забезпечення діяльності підприємства.

З (рис. 2) можна побачити, що позиковий капітал по підприємствах України зростає з кожним роком. За останні п'ять років короткостроковий позиковий капітал зріс майже вдвічі: з 2097,65 млрд. грн. у 2012 році до 4114,90 млрд. грн. у 2016 [5].

З метою визначення механізму управління оборотними активами під час кризи, дослідимо



Рисунк 1. Темпи зростання оборотних активів та власного капіталу підприємств України за період 2012–2016 рр. (побудовано авторами дослідження на основі [5])

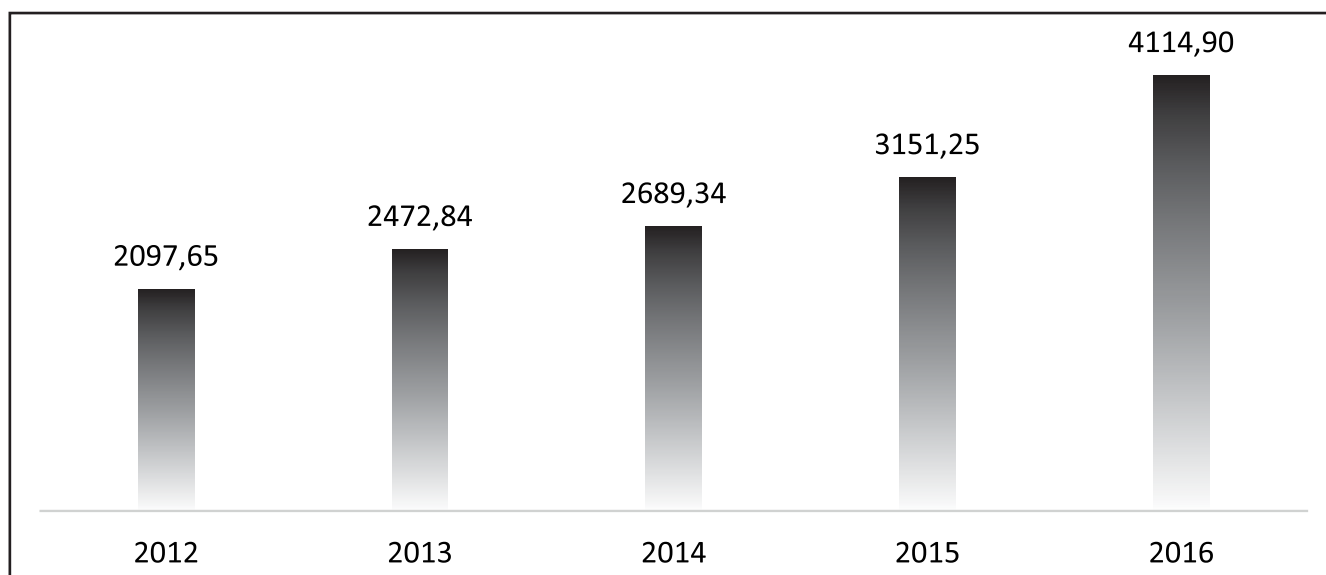


Рисунок 2. Динаміка короткострокового позикового капіталу по підприємствах України у період 2012–2016 рр., млрд. грн. (побудовано авторами на основі [5])

її вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Серед негативних наслідків впливу фінансової кризи на оборотні активи можна виділити такі [4]:

- зменшення оборотності готової продукції через зменшення кількості споживачів, обсягів замовлень та укладених контрактів щодо реалізації продукції;
- зростання обсягів неліквідних оборотних активів та поява понаднормованих запасів;
- значне падіння обсягів реалізації і, відповідно, зменшення чистого доходу підприємства.

Отже, криза впливає першим чином на зміни таких статей оборотних активів як готова продукція, грошові кошти та запаси.

Управління оборотними активами під час кризи відрізняється від управління оборотними активами під час нормального функціонування підприємства тим, що:

- під час кризи більш пріоритетним є короткострокова стратегія розвитку;
- основною метою менеджменту підприємства стає зростання ліквідності за наступного покриття збитків.

З цієї причини особливого значення під час кризи набуває система антикризового управління підприємством, яка має на меті розробку стабілізаційної програми, спрямованої, в першу чергу, на відновлення платоспроможності та ліквідності підприємства.

Авторське розуміння послідовності дій при антикризовому управлінні оборотними активами можна представити як три основні етапи (рис. 3).

Перший етап антикризового управління має бути націлений на виявлення тенденцій змін загального обсягу й складу оборотних активів. Для цього потрібно дослідити зміни абсолютних сум оборотних активів у порівнянні зі змінами обсягу реалізації продукції. Здійснюється аналіз динаміки складу оборотних активів підприємства у розрізі статей залежно від їх ліквідності:

- а) кошти, авансовані в товарні запаси;
- б) кошти в дебіторській заборгованості;
- в) грошові активи;
- г) інші види оборотних активів.

Аналіз оборотних активів в такому розрізі дозволить підприємству більш ефективно управляти ліквідністю.

Другий етап антикризового управління оборотними активами полягає у визначенні ефективності використання оборотних активів за результатами обчислення певних показників. Оскільки кожне підприємство має певну специфіку діяльності, менеджмент компанії має обрати такі показники, які б найбільш яскраво відображали ефективність використання оборотних активів. За нашими спостереженнями, найбільш часто з метою оцінки ефективності використання оборотних активів застосовуються показники:

- рентабельність оборотних активів,
- коефіцієнт оборотності активів,
- період обороту оборотних активів.

Слід зауважити, що наведені показники є взаємопов'язаними між собою. Зміна одного показника призводить до зміни іншого. Так, зрос-

Динаміка оборотних активів (ОА) та власного капіталу (ВК) на підприємствах України за 2012-2016 рр., млрд. грн. (побудовано авторами дослідження на основі [5])

Роки	2012			2013			2014			2015			2016		
	ОА	ВК		ОА	ВК		ОА	ВК		ОА	ВК		ОА	ВК	
Сільське, лісове та рибне господарство	139,46	123,45		173,09	148,15		195,02	156,82		267,54	163,93		514,62	275,30	
Промисловість	706,45	526,12		786,10	680,36		838,71	721,16		942,24	579,22		1201,59	479,07	
Будівництво	136,97	27,03		161,52	29,52		186,21	32,19		173,15	3,14		213,04	-16,04	
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів і мотоциклів	767,80	103,24		914,97	106,53		930,51	97,56		968,58	-24,01		1186,49	-67,33	
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	90,28	162,78		113,32	173,18		126,25	179,36		134,51	151,34		184,20	724,82	
Тимчасове розміщування й організація харчування	8,01	11,79		10,11	12,39		11,43	13,79		8,11	3,33		9,70	-3,12	
Інформація та телекомунікації	33,21	45,56		36,17	41,37		38,71	29,44		45,25	3,90		55,16	77,27	
Фінансова та страхова діяльність	280,92	213,06		318,47	227,17		282,36	204,66		232,28	128,44		225,74	113,58	
Операції з нерухомим майном	118,53	139,04		127,89	142,62		147,61	141,39		161,41	40,63		208,44	-13,59	
Професійна, наукова та технічна діяльність	178,50	133,33		226,77	143,88		255,69	159,85		282,81	269,09		235,81	532,55	
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	37,68	152,90		43,47	183,34		43,47	194,17		43,86	144,93		58,04	169,30	
Освіта	0,59	1,57		0,64	1,65		0,64	1,67		0,64	1,67		0,80	1,63	
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,22	5,09		2,24	5,39		3,07	5,69		2,53	2,86		3,10	3,45	
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4,39	7,38		4,69	7,85		7,92	11,19		6,74	10,87		8,46	9,78	
Надання інших видів послуг	1,63	1,54		1,70	1,53		1,44	1,44		2,31	1,31		3,42	2,06	
Усього	2506,63	1653,89		2921,14	1904,94		3069,04	1950,37		3271,95	1480,66		4108,60	2288,74	

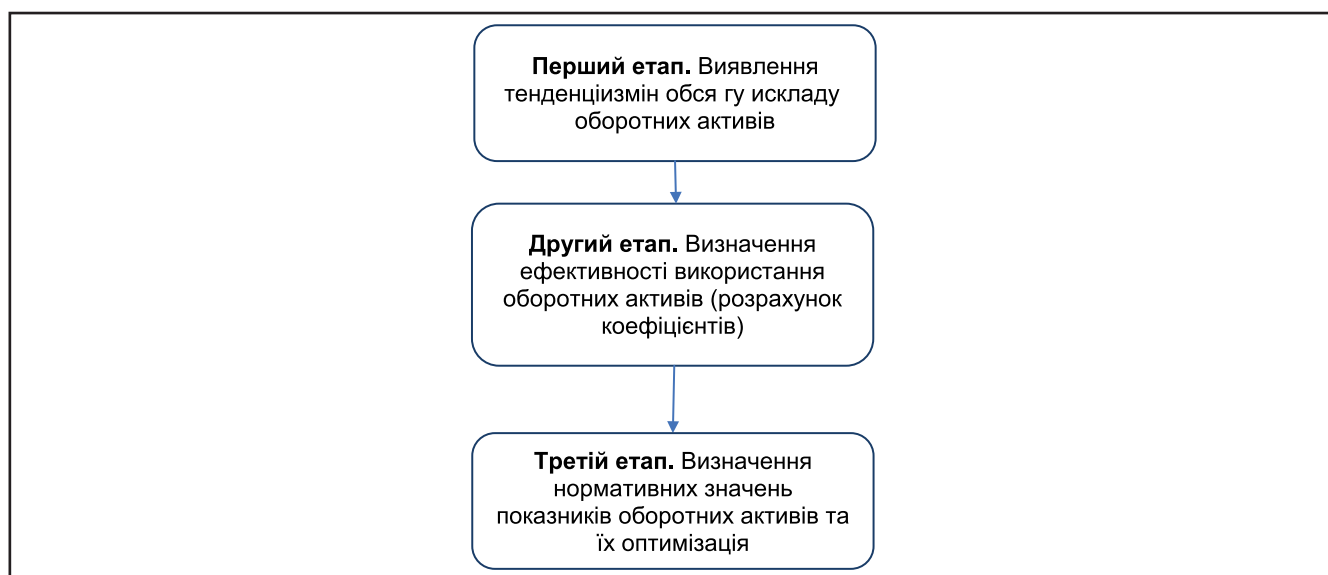


Рисунок 3. Етапи управління оборотними активами під час кризи (розробка авторів дослідження)

тання кількості оборотів поточних активів зменшує потреби підприємства в них, прискорює період їх обороту та збільшує рентабельність.

Третій етап полягає у визначенні нормативних значень показників оборотних активів, таких як грошові кошти, авансовані у товарні запаси, та відвернені в дебіторську заборгованість. Етап є дуже важливий, адже нормативні значення мають бути такими, за яких досягалась би найбільша ефективність використання оборотних активів. Далі підприємство повинне провести оптимізацію структури оборотних активів задля збільшення ліквідності та досягнення визначених нормативних значень. Складність даного етапу полягає в тому, що нормативні значення показників оборотних активів значно відрізняються за секторами економіки. Це зумовлюється як особливостями діяльності підприємств різних галузей, так і особливостями антикризового фінансового управління ними.

Основна проблема антикризового управління оборотними активами полягає в тому, що через їхню більшу ліквідність у порівнянні з необоротними активами, вони швидше піддаються ризикам втрат. Ці втрати можуть бути спричинені макроекономічними чинниками, що не залежать від діяльності підприємства, такими як: інфляція, погіршення ринкової кон'юнктури, неповернення дебіторської заборгованості, втрата запасів через несприятливі погодні умови тощо. Прискорення оборотності оборотних активів дещо нівелює (проте обмежено) такі ризики. Тим не менш, факт, що всі види оборотних активів піддаються ризи-

ку втрат, залишається проблемою, яку слід вирішувати антикризовим фінансовим менеджерам в сучасних надскладних економічних умовах.

Висновки

Управління оборотними активами під час кризи зорієнтоване, передусім, на збільшення ліквідності та платоспроможності підприємства у короткостроковому періоді.

За антикризового менеджменту оборотні активи доцільно досліджувати у розрізі: а) кошти, авансовані в товарні запаси; б) кошти, відвернені в дебіторську заборгованість; в) грошові активи; г) інші види оборотних активів.

Менеджмент поточних активів під час кризи доцільно поділяти на три етапи.

Перший етап полягає в аналізі структури оборотних активів та визначенні найбільш проблемних аспектів використання оборотних активів.

Другий – розрахунок показників, які б найточніше відображали ефективність використання оборотних активів. До таких показників можна віднести рентабельність оборотних активів, коефіцієнт оборотності активів, період обороту оборотних активів.

Третій етап полягає у визначенні нормативних значень показників оборотних активів та їх реструктуризація з метою досягнення таких значень.

Антикризове управління оборотним капіталом автори розглядають як складову стратегії виходу з кризи та антикризового управління підприємством у цілому.

У подальших дослідженнях вважаємо за необхідне оцінити доцільність та визначити напрями імплементації закордонного досвіду управління оборотними активами під час кризи на підприємствах України.

Список використаних джерел

1. Стоянова–Коваль С.С., Стоянова О.М. Оборотні активи аграрних підприємств: економічна сутність та науково–методичні підходи до специфіки їх класифікації // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – С.100–105.
2. Колумбет О.П. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній і зарубіжній практиці.

// Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія: «Економіка та управління». – 2013. – С. 324 – 332.

3. Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено Наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

4. Гоцуляк С.М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. // Вісник соціально–економічних досліджень № 41(2). – 2011. – С.38–44.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ю.Г. ЛЕВЧЕНКО,
к.е.н., доц., Національний університет харчових технологій
А.О. ГРИЦЕНКО,
студентка, Національний університет харчових технологій

Управління фінансовим потенціалом підприємства

Фінансовий потенціал підприємства – це складна, динамічна система, що складається з елементів, які взаємопов'язані та взаємозумовлені. В свою чергу елементи залежать від рівня розвитку підприємства, конкурентної позиції на ринку, ефективності системи управління, а також від можливості залучати та поєднувати окремі види джерел фінансування.

У статті розкрито теоретичні основи визначення сутності поняття «фінансовий потенціал підприємства», його роль та призначення. З метою збільшення позитивного фінансового результату, головним завданням управління фінансовим потенціалом підприємства вважається оптимізація фінансових потоків. Описано та охарактеризовано сучасні методи діагностики фінансового потенціалу, а також розкрито їх переваги та недоліки.

Ключові слова: фінансовий потенціал, фінансова діагностика, оцінка фінансового потенціалу.

Ю.Г. ЛЕВЧЕНКО,
к.э.н., доц., Национальный университет пищевых технологий
А.А. ГРИЦЕНКО,
студентка, Национальный университет пищевых технологий

Управление финансовым потенциалом предприятия

Финансовый потенциал предприятия – это сложная, динамичная система, состоящая из элементов, которые взаимосвязаны и взаимообусловлены. В свою очередь элементы зависят от уровня развития предприятия, конкурентной позиции на рынке, эффективности системы управления, а также от возможности привлекать и объединять отдельные виды источников финансирования.

В статье раскрыты теоретические основы определения сущности понятия «финансовый потенциал предприятия», его роль и назначение. С целью увеличения положительного финансового результата, главной задачей управления финансовым потенциалом предприятия считается оптимизация финансовых потоков. Описаны и охарактеризованы современные методы диагностики финансового потенциала, а также раскрыто их преимущества и недостатки.

Ключевые слова: финансовый потенциал, финансовая диагностика, оценка финансового потенциала.